

פרשת השבוע על פי אור החיים הקדוש

פרשת עקב

לע"נ הורי ר' אליהו בן בת שבע ז"ל

1. ויהי עקב תשמעון וגו' ויתבאר על דרך אומרים ז"ל (ויק"ר י"א ו) אין והיה אלא שמחה, והנה ארון הנביאים בא בנועם דבריו להעיר במוסר נעים, כי אין לאדם לשמוח אלא כשישמור לעשות את כל אשר צוה ה' לעשות, אז ישמח לבו ויגל כבודו, אבל כל עוד שיחוש שחסר אחת מכל מצות ה' בין מצות לא תעשה בין מצות עשה עליו אמר שלמה (קהלת ב ב) ולשמחה מה זה עושה:

3. לאה אירן בת טאוס ז"ל עוד רמז למה שאמרו בספר הזוהר (ח"ג פ"א ד"ל דלית חדוותא קמי קודשא בריך הוא כשעתא דישראל משתדלי באורייתא, והוא אומר והיה סתם שמחה כללית למלא עולם, וכשהוא שמח כל העולם בשמחה וששון, עקב תשמעון וגו':

10. ורמז בתיבת עקב מדת התורה, שיהיה אדם הולך עקב לצד גודל בענוה ושפלות, ואז ישכיל לשמוע בלימודים, והוא אומר תשמעון, גם בכנוי לנשמעים, לומר שבאמצעות שאדם משים עצמו כעקביים יתגלו לו ויבין סתרי תורה:

15. ואפשר שרמז באות הנו"ן ששיגי הבן חמשים שערי בינה, ולדרך זה גזירת הכתוב היא תשמעון, שאם ישיג מדרגת הענוה ישיג לשמוע דברי תורה. ואומר ושמרתם וגו' פירוש שעל ידי השכלה בתורה ישיג לשמור ולעשות, שהתורה מגנא ומצלא מן החטא (סוטה כא.) שהיא השמירה, גם מביאה לידי קיום המצות שהוא המעשה:

7. לידם, ומה גם אם יהיו בידם כמה וכמה מהמצות שתמלא נפשם בקצת מהמצות. ומה מאוד פשה נגע זה, ובפרט בלב ההולכים בתורת ה' להבנות המצות הקלות בראותם שהם לומדי תורה ומקיימים רוב המצות וכו'. וזה הוא הסוכב יסורי האנשים, וימעט כבודם וירבה יגונותם, וישפל אדם וישח איש, ואשר לזה בא נביא ה' בתוכחותיו, ואמר כל המצוה, יחס לכללות התורה למצוה אחת, וצוה על כולה לבל יטעו בשגיון הנזכר:

ונתן טעם שאין עליו תשובה, ואמר למען תחיון ובאתם וגו', נתכוון במאמר תחיון, על דרך אומרים ז"ל (וזה"ק ח"א קע:) כי באדם יש רמ"ח אברים ושס"ה גידים, וכנגדם בא דבר ה' לשמור שס"ה מצות לא תעשה, ורמ"ח מצות עשה, והנה ישער האדם בבוא על אבר או גיד אחד איזה מיחוש או מכאוב ויצעק לבו באוי ואבוי ממכאובו, האם יקבל מענה לצעקתו, באמור לו הלא לך רמ"ח אברים ומהם רמ"ז שלמים, ואם חלק מרמ"ח יחלה, אין ראוי לקבול על זה:

25. וזה דמיון שמירת המצות, שהם מיוחדים כנגד האברים והגידים, וכשארם עובר ומבטל אחת מהנה, יפעיל הכאב בשכנגדו באברים ובגידים, וכשם שאין תשובת בריאות רמ"ז מועלת להעביר הרגש כאב האבר תשלום רמ"ח, כמו כן לא ישלימו רמ"ז מצות עשה לחסרון האחד תשלום רמ"ח, וכמו כן לא ישלים שמירת שס"ד מצות לא תעשה לביטול אחד תשלום שס"ה:

2. וכלימה לפני מלך הגדול, ואין צריך לומר מי שמחויב ראשו למלך, וכפי זה שיעור עקב הוא סוף שמיעת כל המשפטים:

5. עוד נתכוון לומר, שאין שמחה לאיש אלא בסוף השמיעה, וכל עוד שלא גמר אדם עבודתו לא יאמין בצדקות מעשיו, על דרך אומרו (איוב טו טו) הן בקדושו לא יאמין:

10. עוד נתכוין שצריך שילמוד התורה בשמחה ולא בעצבון, כי דברי תורה אסורין לאבל:

15. עוד רמז על דרך אומרו (תהלים יט ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, והוא אומר והיה, השמחה תהיה עקב תשמעון, ופירוש עקב שכר עסק התורה תשמחה, והוא מה שרמז התנא באומרו (אבות פ"ד מ"ב) מצוה גוררת מצוה וכו', ששכר מצוה מצוה, שהיא השמחה:

2. דמיון פניו 5. דמיון פניו 5. דמיון פניו 5.

5. עוד ירצה על זה הדרך, עקב תשמעון וגו' לא תצטרכו לזכות בטוב ה' ובחסדו מצד שכר האבות, אלא תזכו מצד עצמיכם לשמור ה' לכם הברית וגו' שנשבע לאבותיכם, כי אינו דומה הבא לזכות בשביל עצמו כמו לזכות בשביל אבותיו. והוא שדקדק לומר לך את הברית ולא אמר ושמר לך ה' אלהיך וגו', שנתכוון להסמיך תיבת לך עם תיבת הברית להעריך לדברינו. ולדרך זה אומר ושמר, פירוש שכל הבטחות ה' ואין צריך לומר בריחו, הם בטוחים ושמורים לעולמי עד:

15. ודברים אלו כנים הם, שהלא אברהם זכה לכל הכבוד לצד מעשיו, ואם ישראל ישמרו תורת ה' למה יגרעו לבא בכח זכות אבות, ואדרבא שלהם גדול משל אבותיהם, כי הם עמדו על הר סיני, וגם היותם מצויים בתורה ובמצות, מה שאין כן האבות שלא נתנה להם התורה, ומעתה גדול כח הבנים כשיטיבו מעשיהם מכח האבות:

6. ח. א. כל המצוה וגו'. צריך לדעת מה מצוה היא זאת. ועוד הלא כבר אמר עקב תשמעון ושמרתם ועשיתם, ומה מקום לחזור לומר כל המצוה. אכן הן האיש משה השכיל בלבנות בני אדם כי רוח אחד יתעם כקטן כגדול, והוא סולם להמעט בעבודת ה' ולצאת מדרך החיים. והוא כי בעשות האדם ממצות ה' ב' או ג' מאשר תבואנה, ומה גם אם יחזיקו באחת מכל מצות ה' בתמידות ובזריזות יולד בהם הולדה רעה להתעצל בשאר המצות הבאים

10. והוא אומר והיה, שמחה תהיה לך עקב תשמעון, פירוש עקב הוא סוף ותכלית, כדרך שמצינו שישתמשו חז"ל בלשון זה, בלשון המשנה (סוטה מט:) בעקבות משיחא וגו', כי בגמר זמן ביאתו יקרא עקבות, כמו כן אמר עקב תשמעון את המשפטים ושמרתם ועשיתם אז הוא זמן השמחה, וכל שלא הגיע לזה אין לו מקום לשמוח. וכמאמר חסידיו ישראל (חובת הלבבות שער הפרישות ריש פרק ה') שהפרוש אבלו בלבו וצהלתו בפניו, כי אין נכון לשמוח מי שהוא עתיד לעמוד בבושה

15. קשה שמדבריו כאן משמע שאחר שישמעו וישמרו ויעשו כל המשפטים, בזה יזכו לשמור להם הבטחתו, וממה שאמר בפרשה זו עצמה (להלן ט ה) לא בצדקתך וגו' כי ברשעת וגו' ולמען הקים וגו', זה יגיד שהגם שאין להם צדקות בהכרח שיקיים ה' את השבועה, וזה לך האות כי לא בצדקתו בא וירש מה שירש:

10. ראולי כי כניסתם לארץ היתה בשביל שבועת האבות, ותנאי הוא הדבר אם ישמרו ויעשו ישמור ה' המתנה לעולם ועד, והוא אומר כאן ושמר ה', ואם לא ישמרו תהיה קיום השבועה בזמן המועט שנכנסו לארץ וישלחם לנפשם:

15. עוד יתבאר על זה הדרך, לפי שבהבטחת אברהם מצינו שאמר לו שני הבטחות, א', להוציאם ממצרים ויביאם אל ארץ כנען דכתיב (בראשית טו יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ודור רביעי ישוכו הנה (שם שם טז). ב', לתת לנו מנהר מצרים עד נהר פרת ועשרה אומות:

25. והן עתה הגם שלא היו צדיקים כמצטרך כאומרו (להלן ט ה) לא בצדקתך וגו', ראשונה שהוציאם ממצרים והביאם אל הארץ והנחילם שיעור המספיק, והלא תמצא שאפילו שיעור הצריך להם לא נחלו, שהרי בני יוסף עומדים וצוחים שלא הספיקה נחלתם. הרי שעדיין לא הגיעה לידם הבטחת מנהר מצרים עד נהר פרת ועשרה אומות, לזה אמר משה עקב תשמעון וגו' ושמר ה' וגו' את הברית וגו', פירוש לתת מנהר מצרים ועשרה אומות

8 והוא מאמר כל המצוה, פירוש בכללותה

שלא יחסר כל שבידך לעשות, תשמרון לעשות, פירוש בין מצות לא תעשה בין מצות עשה, והטעם למען תחיון, זה תלוי בזה, וכשאתה מחסר אחת מכל המצות אתה מחסר כנגדו חיות אבר אחד:

10 ואם תאמר ישנתה המשל לנמשל, שהמשל שהוא הרגש אבר אחד, לפי שהוא מכאיב לכל אחדות הגוף, מה שאין כן המצוה, לזה בא מאמר הנביא בלשון זה כל המצוה, פירוש שגם מצות התורה לאחת יחשבו, הגם שרבים במנין יסוד אחד ובנין אחד להם, ומעתה הם שוים ממש לדמיון הרמוז:

15 ואומרו ורבייתם. פירוש שבאמצעות זה לא יהיה להם מונע מהטובות, ויחיו וירבו:

20 ואומרו ובאתם. כאן העירם הערה גדולה, כי מי לנו גדול במצות ובעבודת ה' כמשה נאמן הקב"ה, וצא ולמד שבאחת עלתה לו ביאת הארץ, ונמנע מבא שמה אפילו אחר מיתה, וזה לך האות שצריך לשמור ולעשות כל המצוה בשלימות:

11 כב. כי אם שמר תשמרון. צריך לדעת למה כפל לומר שמור תשמרון. עוד מה שמירה היא זאת. ואולי שיכוין להזהיר על שמירת המצוה, שצוה ה' לעשות משמרת למשמרתו, וכאן צוה לישראל על אותה שמירה שישמרו אותה, והוא אומרו שמור שהיא השמירה שיעשו רבותינו ז"ל, תשמרון, פירוש תשמרון אותה:

10 עוד ירצה על זה הדרך, אם שמור, פירוש אם תעשו שמירה למצות, בזה תהיו בטוחים שתשמרון את כל המצות, אבל בלא משמרת תהיו נכשלים בחלק מהמצות, כגון מצות שבת אם לא יוסיפו מחול על הקודש, יש לחוש שיהיו נכשלים בגופו של שבת. עוד ירצה לצוות על המצות שיהיו נשמרים בין ממונו בין מהזולת, והכוונה בזה שלא יאמר אדם די לי אם אשמור את עצמי לבל עבור על אחת מהמצות, ואין עלי להצר על ביטול המצות מהזולת, לזה בא 20 מאמר ה' שמור אתה, תשמרון את מצות, פירוש לבל יתבטלו מהזולת:

ובנועם דברים אלו נתן טעם שחייב ה' לישראל בערבות, כי כללות החיוב היא על המצות שלא תתבטל בעולם מאיש ישראל, ולזה כל שמתבטלת הרי נעשה פשיעה "בינותינו", כי התורה לנו ניתנה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורשה (פסחים מט:), ועל האדם חיוב שמירת ארוסתו לבל תהיה (נעלבת) [נבעלת] מהזולת:

9 וחוקן מדרכנו נתכוון במאמר תשמרון לעשות, לומר שצריך שיהיה האדם יושב ומצפה מתי תבא לידו המצוה לעשותה:"

5 עוד יתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמרו (מו"ק כח.) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא בזמלא, עד כאן, ובא מאמר משה כאן להם בדבר חידוש, שאם ישראל יתעצמו לשמור ולעשות כל המצות בכללות יובטחו משלשתם יחד:

10 והוא אומרו כל המצוה וגו', למען תחיון, הרי חיים. ורבייתם, הרי בניס. ובאתם וירשתם וגו', הרי מזוני. ארץ ומלואה ובתים מלאים כל טוב וגו':

15 ומעתה כל המתעצם בשלימות התורה והמצות, מובטח בבני ובחיי ומזוני, וזה לך האות, אברהם, שהמזל היה מגיד עליו שלא יהיה לו בניס, ולצד שהתעצם בשלימות בעבודת ה' נשתנה המזל, והיו לו בניס:

כמו כן הדבר הזה אשה יראת ה' הקנו לנו מן השמים, עלינו חיוב שמירתה לבל ישלחו ידם במה שאין התורה חפצה, וזה יהיה על ידי הכח אשר יהיה ביד המצוטוים לרדות במקל, ולמנוע עושי רשע, גם להוכיח בנועם דברי אהבה וחיבה להטות לב בני אדם ליישר עקמומיות הלב:

12 והוא אומרו לעשותה לאהבה וגו' ללכת בכל וגו' ולדבקה בו, פירוש מאמר לעשותה על דרך אומרו (יבמות סג:) נאה דורש ונאה מקיים, גם אמרו רבותינו ז"ל (ברכות ו:) כל איש שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, שהבא להזהיר בני אדם ולהטותם אל הדרך הישר צריך שיהיה הוא קודם לכן עושה את כל המצות, והוא אומרו לעשותה, ואז יכניס אהבת ה' בלב שומע. והוא אומרו לאהבה, פירוש פועל יוצא לשני, שיפעיל פעולת אהבתו יתברך בלבבות בני אדם לבל ישלחו יד בתורת ה':

20 ואומרו ללכת בכל דרכיו. כלל במאמר כל דרכיו לומר אפילו דברים שאינם במושג בנבראים, והוא על דרך אומרם ז"ל (ב"מ פה.) ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה (ירמיה טו יט), ואמרו עוד ז"ל (סנהדרין יט:) כאילו בראו, וכפי זה מה ה' בורא ויוצר כמו כן מכניס אהבתו יתברך בלב עם ה':

13 ואומרו ולדבקה בו. כבר הקדמנו הקדמות יקרות שכל נשמות עם ישראל הם ממתצב עליון חלק ה', כי כולם דבקים בה' דכתיב (לעיל ד ד) ואתם הדבקים בה', ובאמצעות העבירות תתרחק הנפש מדביקותה, וכשישוב האדם לפני ה' יחזור להדבק בו, והוא אומרו ולדבקה בו, פירוש לדבק בו ענפי הקדושה שצריכין להדבק בו:

14 וזכרת את ה' וגו'. פירוש שצריך לתת לבו על טובתו, כי מה' היתה לו, ודבר זה יעירנה תמיד להכיר בוראו והשגחתו עליו, ותחילת תחבולות יצר האדם הוא להשכיחו דבר זה, ודרך זה יכנס לאברו:

יב. אשר ה' אלהיך דרש וגו'. דקדק לומר תיבת אלהיך, להעיר כי שבח הארץ היא כשה' מייחד אלקותו על ישראל, אבל בזמן שישראל גולים ואין השכינה בתוכם אין שבח כל כך לארץ:

יג. והיה אם שמעו וגו'. פירוש והיה לשון שמחה (ב"ר מב ג) ותנאי הוא הדבר אם תהיה שמחה של מצוה, והוא אומרו אם שמוע תשמעו וגו', כאמרם ז"ל (שבט ל:) שלא שבח שלמה אלא שמחה של מצוה, אבל שאר שמחות עליהם אמר (קהלת ב ב) ולשמחה מה זה עושה:

וכפל לומר שמוע תשמעו, על דרך אומרם ז"ל (ברכות נה.) בפסוק יהב חכמתא לחכימין (דניאל ב כא) שאין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, והוא אומרו אם שמוע, פירוש שיהיה לכם לב שומע, תשמעו:

לאהבה וגו' ולעבדו וגו' ונתתיו וגו'. פירוש לפי מה שקדם לנו כי שכר מצות אינו משתלם בעולם הזה, הודיע הכתוב שאם יאהבו ה' וגו' בכל לבבכם וגו', יזכו גם בעולם הזה. והוא מה שנתכוין במאמר ונתתיו בתוספת וא"ו, להעירך שאין זה אלא תוספת על העיקר, שהוא שכר עולם הנצחי והקיים:

גם רמו שהגם שהמוזנות הוא בכלל הדברים שאינם תלויים בזכות (מו"ק כח:) אף על פי כן כשיעבדו ה' כמצטרך אין המזל שולט בהם, ויאכלו וישבעו גם מטוב הגשמי:

בכל לבבכם ובכל נפשכם. ולא אמר בכל מאודכם, כסדר שאמר בפרשת שמע, לפי שפרשת שמע נאמרה בלשון יחיד, ויכול להיות שימצא יחיד שיהיה לו ממונו חביב עליו מנפשו, אבל כללות הציבור שעמהם מדבר מן הנמנע שהיה להם ממונם חביב מנפשם, כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ולזה כשאמר בכל נפשכם מכל שכן בכל מאודכם:

13 ואומרו ולדבקה בו. כבר הקדמנו הקדמות יקרות שכל נשמות עם ישראל הם ממתצב עליון חלק ה', כי כולם דבקים בה' דכתיב (לעיל ד ד) ואתם הדבקים בה', ובאמצעות העבירות תתרחק הנפש מדביקותה, וכשישוב האדם לפני ה' יחזור להדבק בו, והוא אומרו ולדבקה בו, פירוש לדבק בו ענפי הקדושה שצריכין להדבק בו:

14 וזכרת את ה' וגו'. פירוש שצריך לתת לבו על טובתו, כי מה' היתה לו, ודבר זה יעירנה תמיד להכיר בוראו והשגחתו עליו, ותחילת תחבולות יצר האדם הוא להשכיחו דבר זה, ודרך זה יכנס לאברו:

דברים - פ"ב י"א